

Baltic InterRegional
Development hub

Biedrība "Baltijas Starpreģionālais attīstības centrs"

***PĒTĪJUMS PAR SABIEDRĪBAS IESAISTES SEKMĒŠANU UN LĪDZDALĪBU
REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS UN STARPTAUTISKĀS SADARBĪBAS
JAUTĀJUMOS***

Rīga, 2014

Pētījumu veica Biedrība "Baltijas Starpreģionālais attīstības centrs" projekta "Atbalsts pilsoniskajai līdzdalībai ilgtspējīgā sadarbībā (APLIS)" ietvaros. Projekts tiek realizēts Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta 2009. - 2014. gada perioda programmas „NVO fonds” apakšprogrammas „NVO darbības atbalsta programma” ietvaros.

Projektu finansiāli atbalsta Islande, Lihtteinšteina un Norvēģija

Projekta līguma nr. 2012.EEZ/DAP/MAC/114/3/NAC/061

Pētījums tiks papildināts ar jauniem labāko pilsoniskās un sabiedriskās līdzdalības piemēriem un informāciju par viņu aprobāciju praksē projekta APLIS ietvaros.

**Pētījumu drīkst izmantot, sniedzot atsauci uz autoru -
biedrību "Baltijas Starpreģionālais attīstības centrs"**

SATURA RĀDĪTĀJS

1. IEVADS	4
2. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA	5
3. SABIEDRĪBAS IESAISTE UN LĪDZDALĪBA – LABAS PĀRVALDĪBAS PAMATS.....	6
4. LĪDZDALĪBAS LĪMENIS UN TO IETEKMĒJOŠIE FAKTORI.....	9
5. SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBAS LOMA PAŠVALDĪBAS TERITORIJAS ATTĪSTĪBĀ.....	11
6. SABIEDRĪBAS IESAISTES SEKMĒŠANA UN IESAISTES LĪMEŅI	13
7. SABIEDRĪBAS IESAISTI UN LĪDZDALĪBU SEKMĒJOŠAS METODEDES.....	15
Sabiedriskās apspriedes	15
Sarunu kafejnīcas jeb kafejnīcu konsultācijas	15
Vērtēšanas kartes metode	16
Pateicīgā uzziņa	17
Iedzīvotāju forums.....	17
Fokusgrupas.....	18
Iedzīvotāju žūrija	18
Atvērtās telpas metode	19
Citas metodes.....	20
8. IETEIKUMI SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBAS SEKMĒŠANAI	21
Atgriezeniskās saites sniegšanu iedzīvotājiem	21
Pārdomāts diskusijai virzāmais jautājums.....	21
Iesaiste projektu aktivitātēs	21
9. PIELIKUMS - EKSPRESSAPTAUJAS JAUTĀJUMI.....	22

1. IEVADS

Ekspressaptaujas rezultāti iezīmēja divus būtiskus jautājumu blokus: sabiedrības iesaistes sekmēšana un sabiedrības līdzdalības iespēju izmantošana.

Sabiedrības iesaiste ir viens no būtiskiem elementiem dzīvīgas un ilgtspējīgas kopienas izveidē. Tomēr jāņem vērā tas, ka pašvaldības teritorijas attīstību ietekmējošie faktori mainās. Piemēram, iedzīvotāju skaita un iedzīvotāju sastāva izmaiņas, ko rada jauniešu pārcelšanās uz lielākām pilsētām vai ārvalstīm, iedzīvotāju vecuma struktūras izmaiņas un citi jautājumi. Plānojot pašvaldības teritorijas attīstību, ir jāņem vērā izmaiņas gan iekšējos, gan ārējos faktoros un jānodrošina, ka pašvaldības rīcība, reaģējot uz šīm pārmaiņām, atbilst pašvaldības iedzīvotāju, teritorijā esošo organizāciju un uzņēmumu vajadzībām. Tas rada jautājumu par to, kādā veidā pašvaldība var iesaistīt savus iedzīvotājus diskusijās par teritorijas attīstības jautājumiem un kādā veidā var sekmēt iedzīvotāju uzticēšanos pašvaldības vadībai un administrācijai.

Šajā jautājumā ir būtiski noskaidrot, kādi ir galvenie sabiedrības iesaistes principi, lai pašvaldības iedzīvotāji būtu ieinteresēti iesaistīties pašvaldības teritorijas attīstības jautājumu plānošanā un risināšanā.

Ekspresspētījuma gaitā tika noskaidrotas vairākas sabiedrības iesaistes metodes, kuras iespējams piemērot pašvaldības vajadzībām un specifikai. Eksperti uzsvēra, ka ir būtiski izprast atšķirību starp sabiedrības iesaisti un līdzdalību, lai arī abi procesi ir vienlīdz svarīgi pašvaldības darba sekmēšanā. Turklāt līdzdalības metodes, attiecīgi tās piemērojot, var tikt izmantotas sabiedrības iesaistes sekmēšanā.

Šajā dokumentā aplūkotās metodes nav vienīgās, bet ir izvēlētas kā vienas no efektīvākajām sabiedrības un pašvaldības pārvaldes struktūru sadarbības uzlabošanā, balstoties uz veikto ekspertu ekspressaptauju un citu valstu piemēru analīzi.

2. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA

Aktivitātes īstenošana tika veikta šādos secīgos soļos:

- Pieejamās literatūras analīze;
- Ārvalstu un Latvijas ekspertu ekspressaptauja;
- Vienas ekspertu apspriede/apaļā galda diskusija;
- Ekspresspētījuma un apspriedes rezultātu apkopošana;
- Raksta par ārvalstu pilsoniskās līdzdalības labās prakses piemēriem mājas lapā sagatavošana;
- Informatīvo pastkaršu, kas popularizē sabiedrības iesaisti un pilsonisko līdzdalību, paužot ekspresspētījuma un apaļā galda diskusijas laikā izkristalizētās idejas, izgatavošana.

Pētījuma ietvaros tika veikta literatūras par pilsoniskās līdzdalības jautājumiem analīze, lai izvērtētu līdzdalības dinamiku un līdzdalības sekmēšanas metodes un instrumentus reģionālās attīstības un teritoriālās sadarbības kontekstā. Apkopotā informācija tiks izmantota turpmākās diskusijās par līdzdalības pašvaldības teritorijas attīstībā sekmēšanas iespējā un tas nepretendē uz visaptverošu pētījumu. Ekspressaptauja palīdzēja atklāt būtiskus līdzdalības sekmēšanas problēmlokus un iespējamus jautājumus tālākam darbam.

Darba uzdevumi:

- Analizēt līdzdalības veidus reģionālās attīstības un teritoriālās sadarbības kontekstā;
- Apkopot citu valstu piemērus līdzdalības pašvaldības teritorijas attīstībā sekmēšanas metodes un iespējas;
- Ierosināt turpmāko diskusiju jautājumus;
- Izstrādāt ieteikumus pilsoniskās līdzdalības rīcības plāna izstrādei.

3. SABIEDRĪBAS IESAISTE UN LĪDZDALĪBA – LABAS PĀRVALDĪBAS PAMATS

Termini „sabiedrības iesaiste” un „sabiedrības līdzdalība” bieži vien tiek lietoti kā sinonīmi, lai gan tie apzīmē dažādus procesus.

OECD sabiedrības iesaisti definē kā „iedzīvotāju spēju diskutēt un radīt politikas risinājumu variantus. Tā nosaka nepieciešamību pēc savas lomas atzīšanas no pārvaldes puses, lai izstrādātie politikas priekšlikumi tiktu ņemti vērā lēmumu pieņemšanas gaitā”.

Savukārt, sabiedrības līdzdalības nodrošināšana pakāpeniski ir kļuvusi par labas pārvaldības neatņemamu sastāvdaļu. Ņemot vērā to, ka labas pārvaldības principiem būtu jābūt ietvertiem teritorijas attīstības ilgtermiņa stratēģijās, lai sekmētu pastāvīgu sadarbību starp institūcijām un iedzīvotājiem, arī sabiedrības līdzdalības sekmēšana ir viens no pārvaldes institūciju uzdevumiem.

Terminam „līdzdalība” pastāv vairāki skaidrojumi. Kā piemērus var minēt šādus skaidrojumus:

- Līdzdalība ir organizēts mēģinājums palielināt kontroli par resursiem un pārvaldes institūcijām noteiktos gadījumus, izmantojot tādas organizācijas vai kustības, kas nav iesaistītas resursu pārvaldībā.¹
- Līdzdalība ir process, caur kuru ieinteresētās puses ietekmē un nodrošina kontroli par lēmumiem un resursiem, kas tos ietekmē.²

Sabiedrībā plašāk pazīstams ir politiskās līdzdalības koncepts, caur kuru iedzīvotāji iesaistās tradicionālās līdzdalības nodrošināšanas formās, piemēram, balsošana, dalība politiskās partijās, lobījs. Tāpat labi zināms ir sociālās līdzdalības koncepts, kas bieži vien saistās ar sociāliem jautājumiem strādājošo nevalstisko organizāciju atbalstīšanu no valsts pārvaldes puses, izmantojot ES vai nacionālo finansējumu nevalstisko organizāciju sociāla rakstura projektu atbalstīšanai. Tomēr pakāpeniski reģionālās attīstības jautājumu kontekstā tiek attīstīti citi sociālās un pilsoniskās līdzdalības veidi.

Pakāpeniski līdzdalība sāk mainīt arī pašu pārvaldības konceptu, iezīmējot jaunus pārvaldības modeļus un ieviešot jaunas pārvaldības metodes, jo labas pārvaldības ietvaros svarīgi ir nodrošināt pastāvīgu sadarbību starp publisko, privāto un nevalstisko sektoru it īpaši vietējās pārvaldes līmenī.

Vietējās pārvaldes līmenī būtu jāveicina nevalstisko organizāciju un iedzīvotāju iesaiste tajās aktivitātēs, kas tradicionāli ir bijušas pašvaldības funkcijas. Tas ietver jautājumus arī par pašvaldības pakalpojumu kvalitāti un to sniegšanas efektivitāti.

¹ Stiefel M. and Wolfe M. A Voice for the Excluded: Popular participation in Development: Utopia or Necessity? 1994, London: Zed Books.

² World Bank Learning Group on Participation (World Bank, 1995)

Vairākos nacionālās plānošanas dokumentos Latvijā ir iezīmēta sabiedrības līdzdalības nepieciešamība.

- Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030: „Lai maksimāli izmantotu Latvijas cilvēkkapitālu, pieņemtu kvalitatīvākus lēmumus un atvieglotu to ieviešanu, politikas veidošanā maksimāli jāiesaista sabiedrība. Lai to izdarītu, jārada reālas līdzdalības iespējas, kā arī jāparedz motivācijas mehānismi, kas mudinātu šīs iespējas izmantot”, kā arī, „lai padarītu sabiedriskās līdzdalības procesu pēc iespējas konstruktīvāku un efektīvāku, jāstiprina Latvijas iedzīvotāju spējas un prasmes līdzdarboties sabiedriskajos procesos, īstenojot pilsoniskās izglītības programmas gan vispārējās izglītības ietvaros, gan ārpus tās – semināru, lekciju un kursu formā. Tādā veidā pilsoniskā izglītība ne tikai attīstītu sabiedrības spējas līdzdarboties, bet arī veicinātu sabiedrības sociālo integrāciju.”
- Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014. – 2020.gadam: plānā kā rīcības virziens noteikts - „Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats”, kura pirmajā mērķī „Veicināt iedzīvotāju piederību, pilsonisko apziņu un lepnumu par savu valsti un tautu” kā viens no rezultatīvajiem rādītājiem ir noteikts iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indeksa pieaugums. Tāpat šajā rīcības virzienā noteiktie valsts uzdevumi ir: „Kvalitatīva pilsoniskās līdzdalības veicināšana” un „Pilsoniskās sabiedrības aktivitāšu atbalsts [..], kopienu attīstība un līdzdalība politikas veidošanā”.
- Jaunatnes likuma 8.panta „Brīvā laika lietderīga izmantošana” 1.punkts nosaka, ka „Valsts un pašvaldības veicina jauniešu darba tikumu un patriotismu, neformālo izglītību, brīvprātīgo darbu, fiziskās aktivitātes un iesaistīšanos kultūras dzīvē kā būtiskus brīvā laika lietderīgas izmantošanas veidus”
- Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnēs 2012.–2018.gadam norādīts, ka viens no sasniedzamajiem rezultātiem ir jauniešu izpratnes par demokrātiju un līdzdalības prasmju uzlabošanās. Tāpat pamatnostādnēs norādīts, ka ir nepieciešams atbalstīt iedzīvotāju līdzdalības un pašpalīdzības iniciatīvas un palielināt iedzīvotāju un publiskās pārvaldes savstarpējo sadarbību un uzticēšanos. Pamatnostādnēs kā 1.2.mērķa „Stiprināt tradicionālās un netradicionālās pilsoniskās līdzdalības formas” uzdevumi ir noteikti:
 - veicināt iedzīvotāju politisko līdzdalību
 - veicināt jauniešu pilsonisko līdzdalību (1.2.3.), kurā, kā veicamie pasākumi ietverti: atbalstīt jauniešu formālo un neformālo līdzdalību sabiedriskajos procesos un atbalstīt jauniešu starpvalstu iniciatīvas pilsoniskās līdzdalības, interešu izglītības un mācību pieredzes jomā

- Jaunatnes politikas pamatnostādņēs 2009. – 2018.gadam kā vieni no jaunatnes politikas pamatprincipiem norādīti:
 - līdzdalības princips – nodrošināt jauniešiem iespēju iesaistīties jaunatnes politiku ietekmējošu lēmumu pieņemšanā valsts un pašvaldību mērogā;
 - mobilitātes un starptautiskās sadarbības nodrošināšanas princips – nodrošināt iespēju jauniešu mobilitātei, zināšanu un prasmju apguvei ārpus viņu dzīvesvietas un veicināt citu valstu rekomendāciju un labās prakses apmaiņu un ieviešanu Latvijas jaunatnes politikā.

4. LĪDZDALĪBAS LĪMENIS UN TO IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

Lai arī pastāv dažādi līdzdalības veidi un to sekmējošas metodes, realitātē līdzdalības procesiem ir nepieciešamāka daudz lielāka vadība. Ideālā gadījumā pašvaldības administrācijai būtu jāapkopo un jāizvērtē līdzdalību ietekmējošie faktori, pastāvošie šķēršļi, kā arī līdzdalības līdzšinējā dinamika un līdzdalību sekmējošie faktori un metodes.

Pašvaldība var izstrādāt kontroljautājumus, lai izprastu nevalstiskā sektora organizāciju aktivitātes līmeni un tā izmaiņas un pašvaldības teritorijā pastāvošos līdzdalību sekmējošos vai kavējošos faktoros.

Balsoties uz Irvin un Stansbury³ un ekspertu ekspressaptaujas rezultātiem, tika apkopoti galvenie līdzdalību sekmējošie un kavējošie faktori:

1. Nosacījumi, kas sekmē līdzdalību:

- Teritorijā jau ilgstoši tiek organizēts brīvprātīgais darbs un pašvaldībai ir senas tradīcijas brīvprātīgo iesaistei pašvaldības projektu aktivitātēs;
- Galvenās organizācijas ģeogrāfiski atrodas tuvu viena otrai un to tikšanās var tikt viegli organizēta;
- Pašvaldības administrācijā ir darbinieks, kas atbild par pašvaldības pārstāvības nodrošināšanu nevalstiskā sektora organizāciju pasākumos;
- Vidējais pašvaldības iedzīvotāju ienākumu līmenis ir pietiekošs, lai rastu laiku dalībai dažādās organizācijās;
- Iedzīvotāju kopiena ir homogēna un var ātri nonākt pie vienotiem lēmumiem;
- Izvirzītie diskusiju jautājumi ir viegli saprotami, izskaidroti un pamatoti ar datiem un faktiem un nesatur pārāk daudz tehniska rakstura detaļu;
- Iedzīvotāju vidū ir kompetenti profesionāļi, kuri ir gatavi iesaistīties organizācijās, lai oficiāli pārstāvētu kopienas viedokli;
- Organizāciju līderi ieņem augstus amatus citās institūcijās.

2. Nosacījumi, kas kavē līdzdalību:

- Iedzīvotāji un organizācijas ir pasīvas, lai iesaistītos jautājumus, kas ir pašvaldību darbs;
- Reģions ir liels un ir sarežģīti saaicināt kopā iedzīvotājus;
- Teritorijā pastāv vairākas savstarpēji konkurējošas interešu grupas;
- Vidējais iedzīvotāju ienākumu līmenis ir zems, tāpēc dominē ekonomiskās intereses;

³ Irvin & Stansbury. Citizen Participation in Decision Making – it is worth it? Jan/Feb 2004, Public Administration Review. Volume 64, Issue 1.

- Diskusijām izvirzītie jautājumi ir pārāk sarežģīti un ir nepieciešamas noteiktas tehniskās zināšanas;
- Diskusijām izvirzītie jautājumi iedzīvotāju vidū netiek uzskatīti kā problēmjautājumi;
- Iedzīvotāji nav draudzīgi attiecībā pret valsts pārvaldes struktūrām;
- Nevalstiskā sektora organizācijas tiek uzskatītas par nekompetentām.

5. SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBAS LOMA PAŠVALDĪBAS TERITORIJAS ATTĪSTĪBĀ

Būtiski līdzdalības elementi ir savu zināšanu sniegšana un tiešu darbību veikšana nevis tikai pārstāvniecība un atskaitīšanās. Ekspertu aptauja parādīja to, ka pārāk lielā mērā sabiedrības līdzdalībai tiek piešķirta uzraudzības funkcija, lai gan pēc būtības līdzdalības koncepts ir daudz plašāks. Ir svarīgi, lai attiecībā uz iedzīvotāju līdzdalības sekmēšanu, tiktu uzsvērtas nevis tikai uzraudzības loma, bet arī pašattīstības jautājums. Pašattīstības process saistās ar savu pamatvajadzību un prioritāšu noteikšanu un labākās iedzīvotāju pašorganizēšanās formas noteikšanu.

Pastāv daudzi līdzdalības piemēri sociāla rakstura jautājumu risināšanā. Līdzdalības koncepts plaši ir attiecināts uz pilsoņu tiesību un demokrātiskas pārvaldības nodrošināšanu. Tomēr pakāpeniski līdzdalība koncepts arvien vairāk tiek lietots arī teritorijas attīstības kontekstā. Līdzdalība teritorijas attīstības plānošanā uzsver nepieciešamību iesaistīt vietējo kopienu jau pašā attīstības stratēģijas izstrādes sākumposmā, tajā skaitā arī jautājumos par attīstības procesu vadību. Līdzdalība attīstības plānošanā ir „konsensus” veidošanas pieeja. Tā sekmē dažādu iedzīvotāju grupu apvienošanos, lai skaidrotu, kādu savas pašvaldības attīstību viņi vēlētos tuvākajos gados un kā varētu sadarboties un palīdzēt pašvaldībai. Līdzdalība attīstības plānošanā ir metode, kas ir aizsākusies ASV un ir attīstījusies arī Rietumeiropā. Savukārt, Austrumeiropā liela daļa pašvaldību vairāk aizstāv tradicionālo pieeju teritorijas attīstībā, kas balstās uz ekspertu darbu.

Plānošanas pieeja, kas balstīta sabiedrības līdzdalībā palīdz saskaņot dažādus viedokļus, kā arī sekmē jaunu zināšanu ieguvu, kas var palīdzēt atrast konkrētus risinājumus dažādiem teritorijas attīstības jautājumiem. Sabiedrības līdzdalība ir process, kurā ir jāiesaista plānotāji un citi eksperti, koordinētu un sekmētu līdzdalības procesu nevis to pārraudzītu un mēģinātu pārliecināt par savas piedāvātās pieejas vai risinājuma pareizību.

Pakāpeniski sabiedrības un dažādu sabiedrības grupu iesaiste kļūst arvien svarīgāka un tiek arvien vairāk noteikta dažādās tiesiskās normās. Tajā skaitā arī vairākas ES programmas, piemēram Urbact, atbalsta līdzdalības metožu izmantošanu.

Pētījuma gaitā tika apzināti pašvaldību potenciālie ieguvumi no sabiedrības iesaistes teritorijas attīstības jautājumu risināšanā:

- Reālo vajadzību apzināšana un attiecīgi to paredzēšana teritorijas attīstības dokumentos un rīcības plānos;
- Lielāka iesaiste, atbildība, vietējās identitātes apzināšana, vēlme veikt brīvprātīgo darbu utt. Piemēram, vietējā līmenī tiek sekmēta iedzīvotāju informētība un piederības teritorijai sekmēšana. Iedzīvotāji sajūtot to, ka viņu viedoklis ir svarīgs, iespējams, vairāk iesaistīties dažādos sabiedriskos darbos;

- Jaunu un radošu ideju un risinājumu sekmēšana;
- Konsensusa veicināšana;
- Iepriekš neapzināta attīstības potenciālā attīstība;
- Kopīgi lēmumi un kopīga atbildība, sabiedrības vērtību iestrādāšana lēmumos;
- Integrētas attīstības perspektīvas sekmēšana. Piemēram, dažādu sabiedrības grupu, ieinteresēto pušu un profesionāļu kompetences apzināšana un integrēšana ;
- Kopienas attīstība: sadarbība, partnerības, dialogs ar sabiedrību, sabiedrības iedrošināšana. Sagaidāms, ka dažādu sabiedrības grupu starpā uzlabosies informācijas apmaiņa. Tāpat arī pašvaldība var iegūt papildus resursus (piemēram, lobijus, brīvprātīgos, finanšu un vietējo informāciju);
- Laba iespēja iesaistīties dažādām sabiedrības grupām;
- Labāka piekļuve informācijai (gan no sabiedrības, gan no pašvaldības puses). Piemēram, pašvaldībai paveras labāka iespēja iegūt vietēji informāciju: novērtēt reālās vietējo iedzīvotāju un teritoriju attīstības vajadzības

6. SABIEDRĪBAS IESAISTES SEKMĒŠANA UN IESAISTES LĪMENĪ

Katrai no līdzdalības formām (piem., politiskā līdzdalība, sociālā līdzdalība, pilsoniskā līdzdalība) ir raksturīgas atšķirīgas līdzdalību sekmējošas metodes. Tradicionāli politiskajā līdzdalībā tās ietver vēlētāju izglītošanu, informācijas par pilsoņu tiesībām un pienākumiem izplatīšanu, lobēšanu un citas aktivitātes, lai sekmētu informētākus un atbildīgākus pilsoņus.

Attiecībā uz sociālo līdzdalību un vietējo kopienu aktivitāti pastāv virkne līdzdalības metožu, kas sekmē iedzīvotāju iesaisti pašvaldības teritorijas attīstības plānošanā, novērtēšanā, pārvaldes iestāžu darba uzraudzībā, kā arī ietver iedzīvotāju prasmju un zināšanu papildināšanu un veicina iedzīvotāju informētību.

Pieejamo metožu apkopojumā vadījāmiem pēc vairākiem ekspertu izvirzītajiem raksturojošiem elementiem:

- Ieguldītā laika un resursu apjoms;
- Viegli piemērojams;
- Ir piemērots dažādu mērķgrupu iesaistei;
- Ir īpaši piemērots jauniešu iesaistei;
- Sekmē jaunu un inovatīvu ideju rašanos;
- Sekmē diskusiju vietējā līmenī starp dažādām mērķa grupām.

Sabiedrības iesaiste var tikt īstenota dažādos līmeņos, sākot no sabiedrības informēšanas līdz sabiedrības iedrošināšanai un zināmai varas nodošana sabiedrībai.

	Informēšana	Konsultēšanās	Iesaiste	Sadarbība	Pilnvarošana
Mērķis	Sniegt sabiedrībai objektīvu informāciju, kas iedzīvotājiem var palīdzēt saprast esošās problēmas, iespējamās alternatīvas un iespējamus risinājumus.	Iegūt iedzīvotāju viedokli par esošo situāciju, piedāvātajām iespējām un iespējamajiem risinājumiem.	Strādāt ar sabiedrību lēmumu pieņemšanas laikā, tādējādi nodrošinot to, ka iedzīvotāju rūpes un vajadzības ir saprastas un ņemtas vērā.	Sadarboties ar sabiedrību katrā lēmumu pieņemšanas posmā, tajā skaitā, gan izstrādājot iespējamās alternatīvas, gan nosakot labāko risinājuma variantu.	Nodot galējā lēmuma pieņemšanu sabiedrības rokās.
Sabiedrībai dotā apņemšanās	Informēt.	Informēt, ieklausīties un nodrošināt atgriezenisko	Strādāt kopā, lai nodrošinātu, ka sabiedrības	Sniegt iespēju dot tiešu padomu un piedāvāt jaunus	Ņemt vērā un ieviest sabiedrības pieņemto

		saiti attiecībā uz to, kā sabiedrības ieguldījums tiek ņemts vērā lēmuma pieņemšanā.	rūpes tiek atspoguļotas izstrādātajās alternatīvās un nodrošināt atgriezenisko saiti attiecībā uz to, kādā veidā un mērā sabiedrības ieguldījums ietekmēja lēmuma pieņemšanu.	risinājumus un pēc iespējas iestrādāt saņemtos padomus un rekomendācijas lēmumos	lēmumu .
iespējamie rīki	<ul style="list-style-type: none"> • faktu lapas • mājas lapa 	<ul style="list-style-type: none"> • komentāru pieņemšana • fokusa grupas • pētījumi • sabiedriskās apspriedes 	<ul style="list-style-type: none"> • darba grupas • tieša aptauja 	<ul style="list-style-type: none"> • iedzīvotāju padomdevēju komiteja • līdzdalības metožu izmantošana lēmumu pieņemšanā 	<ul style="list-style-type: none"> • iedzīvotāju žūrijas • balsojumi • deleģētie lēmumi

Avots: *Public Participation Spectrum. International Association for Public Participation. 2007.*
Pieejams tiešsaistē: www.iap2.org/associations/4748/files/spectrum.pdf.

7. SABIEDRĪBAS IESAISTI UN LĪDZDALĪBU SEKMĒJOŠAS METODES

Pētījuma rezultātā tiek piedāvātas vairākas metodes, par kurām tiek sniegts neliels metodes apraksts, tās izmantošanas iespējas un sagaidāmie rezultāti. Izvēlētās metodes ir ekspertu aptaujas rezultāts nevis unikāls šī pētījuma rezultāts. Aptaujātie eksperti uzsvēra nepieciešamību aprobēt jau esošās metodes nevis ieguldīt resursus jaunu metožu ģenerēšanā, jo pašreiz jau pastāv daudzi desmiti piemēri, kādā veidā pašvaldības sekmē iedzīvotāju iesaisti. Veiktā aptauja sniedza iespēju noteikt tās metodes, kuras pēc ekspertu domām, ir sevi jau pierādījušas.

Mūsdienās ir jāņem vērā, ka iespējamie dažādi tehnoloģiskie risinājumi, kas var tikt izmantoti, lai nodrošinātu atgriezeniskās saites sniegšanu vairākiem tūkstošiem iedzīvotāju. Tomēr joprojām pastāv un atzinīgi tiek novērtētas arī tik vienkāršas metodes kā, piemēram, tikšanās ar iedzīvotājiem.

Sabiedriskās apspriedes

Sabiedriskās apspriedes ir formāla līdzdalības nodrošināšanas forma. Tās ir formāls, likumdošanā nostiprināts līdzeklis politikas lēmumu ietekmēšanai nodrošina daudzlīmeņu plānošanu.

Lai sabiedriskā apspriede būtu efektīva, ir nepieciešama plaša informācijas izplatīšana pirms tās norises. Tāpat arī nepieciešams sabiedrībai izskaidrot sabiedriskās apspriedes galvenos jautājumus. Būtisks aspekts ir arī sabiedriskās apspriedes norises laiks un vieta, lai tas būtu pēc iespējas pieejamāks tiem iedzīvotājiem, kas vēlas to apmeklēt. Būtiski, ka sabiedriskajā apspriedē piedalās arī paši lēmumpieņēmēji.

Sarunu kafejnīcas jeb kafejnīcu konsultācijas

Sarunu kafejnīcas formāts nodrošina neformālu diskusiju norisi, jo apkārtējā atmosfēra ir neformālāka un draudzīgāka un mudina cilvēkus sarunāties un diskutēt mazākās grupās un apmainīties ar viedokļiem. Šāda veida konsultācijas ir piemērotas tad, kad nepieciešams rast jaunas idejas un dalīties zināšanās. Sarunu kafejnīcas ļauj cilvēkiem aktīvi iesaistīties diskusijās un izvirzīt dažādas attīstības stratēģijas, kā arī rada iespādu, ka visi tiek vienlīdz aktīvi iesaistīti.

Sarunu kafejnīcas norisei ir nepieciešams profesionāls moderators, kurš vada diskusiju šādā neformālā veida kopā sanāksnā. Sarunu kafejnīca ietver atvērtas, soli-pa-soli sarunas starp cilvēkiem, kas pārstāv dažādus viedokļus. Sarunu kafejnīcas tiek rīkotas sabiedriskās vietās, kā piemēram, kafejnīcās, restorānos, grāmatnīcās, un tās rada iedrošinošu atmosfēru sarunai ar kaimiņiem un citiem iedzīvotājiem par svarīgiem jautājumiem pie kafijas vai tējas tases.

Sarunu kafejnīcas metode veicina atklātu dialogu un rosina kritisko domāšanu, iedzīvotāju iesaistīšanos un atraisīšanos. Tā sekmē vienkāršu vienošanos rašanu starp dažādām sabiedrības grupām un piederības sajūtu „apkaimei”.

Šī metode uzsver nepieciešamību pēc radošas domāšanas, to var papildināt teritorijas attīstības vīziju attēlošana uz kafejnīcas sienas (attiecīgi uz sienām izvietotiem plakātiem). Atraktīvs moments ir tad, ja kafejnīcas dalībnieki drīkst rakstīt uz galdautiem. Pēc tam šī informācija var tikt „iemūžināta” un izmantota tālākā darbā (nepieciešami apzīmēšanai piemēroti speciāli galdauti).

Iespēja grafiski attēlot savas idejas sekmē iedzīvotāju viedokļu paušanu un tālāku diskusiju un ļauj iedzīvotājiem iespēju burtiski redzēt vienam otra nākotnes redzējumu par savas pašvaldības attīstību, tajā skaitā dažādiem risinājumiem, alternatīvām attīstības iespējām un nepieciešamām izvēlēm.

Sarunu kafejnīcās var piedalīties iedzīvotāji no dažādām sabiedrības grupām, tajā skaitā skolēni un seniori. Šī metode ļauj iesaistīt lielākas grupas un nav ieteicams to pielietot, ja ir mazāk par 12 cilvēkiem. Sarunu kafejnīcas nav piemērotas, ja problēmas risinājums jau ir zināms un ja ir nepieciešams cilvēkus pārliecināt nevis uzklausīt. Tā nederēs arī tad, ja rezultātā ir nepieciešams izstrādāt detalizētu rīcības plānu.

Vērtēšanas kartes metode

Vērtēšanas kartes metode ļauj iedzīvotājiem novērtēt publisko pakalpojumu, piemēram, izglītības, pilsētas publiskā transporta, atkritumu apsaimniekošanas, veselības un citu pakalpojumu kvalitāti.

Šīs metodes izmantošanai ir nepieciešams veikt vairākus secīgus soļus:

- 1) Sagatavošanās darbi: jānosaka vērtēšanas mērķis un vērtēšanas priekšmets, jāveic līdz šim sniegtā pakalpojuma izpēte (esošie ieguldījumi, lietotāji u.c.), jāidentificē tie iedzīvotāji vai iedzīvotāju grupas, kuras var palīdzēt pielietot vērtēšanas kartes metodi, kā arī jāveic informatīvā kampaņa;
- 2) Vērtēšanas kartes izveide: jāizveido vairākas iedzīvotāju grupas, lai izstrādātu konkrētā pakalpojuma kvalitātes un sniegšanas indikatorus un piešķirtu katram indikatoram svarīguma punktus. Šīs iedzīvotāju grupas var palīdzēt arī izstrādāt ieteikumus, kādā veidā uzlabot pakalpojumu, kas balstītos uz grupas izstrādātajiem pakalpojuma kvalitātes un sniegšanas indikatoriem/kritērijiem;
- 3) Vērtēšana: katra iedzīvotāju grupa piešķir vērtējuma punktus un sniedz skaidrojumu katram indikatoram un piešķirtajam punktu skaitam. Pakalpojuma sniedzēji, kas piedalās šajā procesā, sniedz savu skaidrojumu un virza tālāku diskusiju par iespējamajiem risinājumiem.
- 4) Atgriezeniskā saikne un rezultātu apkopošana: tiek apkopots visu grupu vērtējums un izplatīti apkopotie rezultāti. Svarīgi ir parādīt, kā šie vērtējuma rezultāti tiks izmantoti tālākā pašvaldības darbā pie pakalpojumu uzlabošanas.

Pateicīgā uzziņa

„Pateicīgā uzziņa” kā metode ir balstīta uz to, ka pašvaldības teritorijas attīstībā ir jāņem vērā ekonomiskie, sociālie un vides jautājumi. Šī metode nosaka to, ka teritorijas attīstība ir jābalsta uz iedzīvotāju stiprajām pusēm nekā vājajām iezīmēm. Pozitīvo faktoru uzsvēršana mudina sabiedrību sanākt kopā un izvērtēt savas stiprās puses un pieejamos resursus, kā arī jomas, kas jāuzlabo, lai sekmētu pašvaldības teritorijas attīstību kopumā.

„Pateicīgā uzziņa” ir samērā jauna sabiedrības iesaistes metode. Tās ietvaros iedzīvotāji no dažādām interešu grupām, balstoties uz savām zināšanām un datiem par esošo situāciju, diskutē un lemj par dažādiem teritorijas attīstības jautājumiem un veido nākotnes attīstības scenārijus. Šī metode rosina to, ka iedzīvotāji var izvērst savas pieredzes stāstījumus un vēlmes attiecībā par to, ko viņi gribētu nākotnē, ka kļūst ieinteresēti ilgtermiņa sadarbībā un teritorijas attīstības plānošanā, jo grib redzēt, kā tas viss var tikt īstenots.

„Pateicīgās uzziņas” metode var tikt izmantota gan mazām darba grupām, kas sastāv līdz 10 cilvēkiem, kā arī lielām grupām līdz pat 100 vai vairāk cilvēkiem. Šī metode ļauj pārvaldes institūcijām un iedzīvotājiem strādāt kopā un tās ir relatīvi „nedārga” metode, jo tās īstenošanai ir nepieciešama telpa, pieredzējis moderators un materiāli tehniskais aprīkojums.

„Pateicīgās uzziņas” metode ietver četrus galvenos soļus:

- 1) Atklāšanas fāze: novērtēt labāko, kas ir sabiedrības zināšanas un prasmes;
- 2) Sapņošanas fāze: apstrīdēt esošo situāciju, paredzot labāku attīstību nākotnē. Šis ir radošs posms, jo tiek meklētas iespējas attīstīt teritorijas un tās iedzīvotāju esošo potenciālu;
- 3) Veidošanas fāze: veidot attīstības stratēģiju, kas ņem vērā iepriekš izskanējušos izaicinošos priekšlikumus;
- 4) Noslēguma fāze: atspoguļot nākotnes redzējumu. Tās laikā dalībnieki prezentē savus redzējumu par 3-5 jautājumiem, kas ir tikuši apspriesti iepriekšējās darba fāzēs, un kas tiek virzīti turpmākajām apspriedēm jau detalizētākā veidā.

Šīs metodes izmantošanai ieteicamais pasākuma ilgums ir 3 dienas. Diskusija par katru jautājumu ilgst 20-30 minūtes un darba grupas lielums ir maksimums 6 cilvēki.

Iedzīvotāju forums

Iedzīvotāju forums kā metode tiek izmantots samērā bieži. Ar terminu „iedzīvotāju forums” bieži vien apzīmē iedzīvotāju grupu, kuri pulcējas, lai rosinātu atklātas diskusijas par konkrētiem teritorijas attīstības jautājumiem.

Forumā var piedalīties gan pārvaldes institūciju pārstāvji, gan nevalstiskās organizācijas. Svarīgi, lai forums ir atvērts jebkurai iedzīvotājam un visi būtu aicināti tajā piedalīties. Svarīgi, lai pirms foruma norises tiktu veikti sagatavošanas darbi. Piemēram, vietējā avīzē, kā arī uz paziņojumu dēļiem, svarīgi savlaicīgi publicēt galvenos plānotā foruma jautājumus (piem., Kādu jūs vēlaties redzēt savu pašvaldību pēc 15 gadiem?)

Savukārt, foruma norises laikā ir svarīgi, lai būtu paredzēti rīki iedzīvotāju priekšlikumu, viedokļu un ideju fiksēšanai, ko tālāk izmantot radošās un iesaistošās diskusijās.

Fokusgrupas

Fokusgrupas parasti uzskata par ļoti strukturētu un formālu iedzīvotāju līdzdalību sekmējošu metodi. To bieži vien izmanto dažādi pētniecības institūti. Tomēr šo metodi var ļoti efektīvi pielāgot arī vietējās pašvaldības teritorijas attīstības plānošanā.

Fokusgrupa būtībā ir daļēji strukturēta intervija, kas tiek veikta nelielā cilvēku grupā. Fokusgrupas moderators vada diskusiju, vadoties pēc izvirzīto jautājumu kopuma. Fokusgrupas norise tiek fiksēta un galvenie sarunas rezultāti tiek apkopoti un analizēti.

Vislabāk, ja fokusgrupas moderators ir pazīstams ar situāciju pašvaldībā, ar iedzīvotājiem un ir arī labs grupu diskusiju vadītājs. Fokusgrupas tikšanās var tikt organizēta vietā, kas ir tuvāka iedzīvotājiem, piemēram, kādas nevalstiskās organizācijas telpās vai jauniešu centrā. Fokusgrupu rezultātā var iegūt vērtīgu un detalizētu informāciju, kas citādu netiktu iegūta.

Pieredzējis vadītājs var apkopot informāciju par svarīgiem pašvaldības jautājumiem no tiem iedzīvotājiem, kas parasti nepiedalās citos forumos vai semināros.

Iedzīvotāju žūrija

Telefonaptauja, apzvanot noteiktas iedzīvotāju grupas, var veikt to iedzīvotāju atlasu, kuri ir izrādījuši interesi potenciāli piedalīties iedzīvotāju žūrijā. Iedzīvotāju žūrijas dalībnieku atlase ir jāveic tā, lai tie pārstāvētu visas iedzīvotāju grupas gan pēc vecuma, dzimuma, dzīvesvietas un citiem rādītājiem. Katrs žūrijas loceklis tiek kodēts.

Pēc iedzīvotāju izlases veikšanas tiek izveidota reprezentatīva žūrija. Žūrijas dalībnieki tiek saaicināti kopā, piemēram, pašvaldībā, lai diskutētu par izvirzītajiem jautājumiem. Dalībnieki saņem materiālus par diskutējamo jautājumu, kā arī dažādu ekspertu viedokļus un tiek aicināti novērtēt dažādus argumentus un lemt par labāko rīcības variantu. Pēdējā moderētu diskusiju dienā žūrijas dalībnieki prezentē pašvaldības un sabiedrības pārstāvjiem savu lēmumu un ieteikumus labākās rīcības izvēlei.

Iedzīvotāju žūrijas process kopumā ir visaptverošs instruments, kas ļauj pašvaldībai saņemt pārdomātu viedokli, kas pārstāv sabiedrību. Iedzīvotāju žūrija kā metode sniedz iespēju pašvaldības

iedzīvotājiem uzzināt vairāk par noteiktu jautājumu, kopīgi diskutēt un izstrādāt uz argumentētiem materiāliem balstītu risinājumu sarežģītiem jautājumiem. Šī metode ļauj pašvaldībai un sabiedrībai kopumā uzzināt, ko iedzīvotāju tiešām domā un kādā veidā pieņem lēmumus, kad ir iepazinušies ar izskatāmā jautājuma materiāliem.

Iedzīvotāju žūrija parasti aizņem 4-5 pilnas dienas. Pirms tam žūrijas dalībnieku atlase var aizņemt vairākas nedēļas. Vēlamais žūrijas dalībnieku skaits ir vidēji no 18-24 atlasītiem dalībniekiem. Ir nepieciešams nodrošināt moderatoru, kas palīdz vadīt diskusiju. Žūrijas dalībniekiem žūrijas darba laikā tiek nodrošinātas attiecīgas telpas, aprīkojums un ēdināšana. Ir vēlams, ka pirms tam 4-10 eksperti/individī, kas ir zinoši par izvirzīto jautājumu un var ieteikt, kuri jautājumi ir jāiekļauj diskusijas gaitā. Žūrijas laikā eksperti var dalīties ar svarīgu informāciju, kas cieši saistīta ar izskatāmajiem jautājumiem un arī var dalīties savos novērojumos. Žūrijas dalībnieku motivēšanai un iesaistei tās dalībniekiem var tikt maksāta „stipendija” (piemēram, 50 EUR dienā). Attiecībā uz telpu izkārtojumu, vēlams nodrošināt „U” veida telpas iekārtojumu, pieeju prezentēšanai paredzētiem materiāliem utt.

Šī metode ļauj iegūt no iedzīvotājiem vērtīgu informāciju, nonākt pie kopīgiem risinājumiem, tiek novērtēta un atzīta iedzīvotāju spēja apspriest sabiedrībā pastāvošās vērtības, idejas no galvenās bažas. Šāda metode bieži vien piesaista arī vietējo mediju uzmanību izskatāmajam jautājumam, kā arī pašvaldības vadība var labāk noskaidrot iedzīvotāju vēlmes un to pamatojumu. Metode sniedz iespēju iedzīvotājiem iegūt būtisku informāciju par apspriežamo jautājumu un visām iesaistītajām pusēm ir iespēja izteikties.

Atvērtās telpas metode

Šī metode paredz iedzīvotāju pulcēšanos, lai rastu idejas un prioritizētu dažādus teritorijas attīstības risinājumus. Tā ir svarīgs grupas process, kas rosina jaunus risinājumus un uzlabo komunikāciju starp dažādām iedzīvotāju grupām. Pieejas izmantošana nosaka nepieciešamību formulēt skaidru apspriedē izvirzīto tēmu. Metodes rašanās pamatā ir novērojums, ka cilvēki konferencēs novērtē kafijas paužu nepieciešamību un izmanto tās, lai iegūtu jaunus kontaktus un pārrunātu interesējošos jautājumus ar citiem konferences dalībniekiem.

Atvērtās telpas metodes izmantošana konferences norisē nosaka to, ka, piemēram, nenotiek konferences atklāšanas runas, nav noteikti darba grupu laiki. Atvērtās telpas izmantošana ietver šādus secīgus soļus:

- Konferences iniciators izskaidro pasākuma norises procesu un to, kā tas tiks organizēts.
- Visi konferences dalībnieki sēž lielā aplī un kopīgi lemj par to, kā notiks konference.

- Jebkurš dalībnieks (turpmāk: diskusijas vadītājs), kurš grib rosināt diskusiju, uzraksta savu tēmu uz lielas papīra lapas un prezentē to grupai.
- Diskusijas vadītājs lapu ar uzrakstīto tēmu novieto konferences telpā kādā vietā uz sienas un nosaka tikšanās laiku. Šajā vietā pēc tam pulcēsies tie, kam interesē konkrētā tēma.
- Tēmu prezentācija notiek kamēr ir apspriešanai izvirzāmi jautājumi.
- Pēc tam visi konferences dalībnieki sadalās pa grupām un dodas uz to vietu, kur uz sienas ir piesprausta viņus interesējošā tēma.
- Katra grupa izvirza vienu dalībnieku, kurš uzņemas pierakstīt svarīgākos diskusiju jautājumus un to visu rezultātā sagatavo uz lielas lapas, ko pēc tam pieliek pie sienas. Atkarībā no tā, kāds ir bijis konferences mērķis, diskusiju rezultātu prezentēšanai uz vienas lapas var tikt noteikts formāts.
- Visas diskusiju rezultātu lapas pēc pasākuma tiek ietvertas konferences ziņojuma sagatavošanā.
- Pasākuma beigās visi dalībnieki sanāk atpakaļ aplī un izsaka komentārus un viedokļus par diskusiju norisi.

Pamatnosacījums atvērtās telpas metodes izmantošanā ir tas, ka tiem, kas sanāk kopā uz pasākumu, ir jābūt ļoti ieinteresētiem pasākuma tēmā, lai būtu gatavi iniciēt tēmu un vadīt sarunu.

Citas metodes

Pētījuma laikā tika minētas arī citas metodes, kā piemēram:

- Ideju konkursi jauniešiem konkrētās mērķa teritorijās;
- Pieredzes apmaiņas vizītes

8. IETEIKUMI SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBAS SEKMĒŠANAI

Atgriezeniskās saites sniegšanu iedzīvotājiem

Viens no sabiedrības iesaistes lēmumu pieņemšanā galvenajiem izaicinājumiem ir nepieciešamība nodrošināt atgriezeniskās saites sniegšanu iedzīvotājiem, kā arī nepieciešamība nodrošināt to, ka iedzīvotāju izteiktais viedoklis tiek ņemts vērā un sniedz ieguldījumu pārvaldes institūciju lēmumu pieņemšanā un atspoguļojas reālos rezultātos.

Pārdomāts diskusijai virzāmais jautājums

Pirms pašvaldība izvirza jautājumu publiskai diskusijai ir jāstrādā pie tā, lai izvirzītais jautājums:

- Būtu vērsts uz konkrētu uzlabojumu sasniegšanu iedzīvotāju dzīvē;
- Sniegtu iedzīvotājiem sajūtu, ka viņu viedoklis ir svarīgs un tas var ietekmēt lēmuma pieņemšanu;
- Svarīgs un vērsts uz ieguvumu sasniegšanu;
- Viegli saprotams;
- Būtu ar skaidru mērķi;
- Saturētu skaidru un reālu laika plānojumu attiecībā uz veicamajām aktivitātēm un sasniedzamajiem rezultātiem;
- Sniegtu ieguldījumu organizāciju kodola tālākā darbībā un izmantotu esošo institucionālo ietvaru nākamo jautājumu risināšanā;
- Būtu saskaņā ar teritorijas attīstības plāniem (resursiem, vajadzībām, attīstības potenciālu);
- Saturētu taktisku un skaidru darbību;

Iesaiste projektu aktivitātēs

Pētījums parādīja to, ka bieži vien iedzīvotāju līdzdalība pašvaldības teritorijas attīstībā un teritoriālās sadarbības sekmēšanā aprobežojas ar iedzīvotāju fragmentāru iesaisti aktivitātēs, ka paredzētas pašvaldību projektos, izpaliekot tālejošākiem mērķiem. Reģionālās attīstības kontekstā visbiežāk dominē iedzīvotāju iesaiste sociāla rakstura aktivitātēs. Pētījums parādīja, ka bieži vien iedzīvotāju līdzdalība no pārvaldes iestāžu puses tiek skatīta kā līdzeklis dažādu reģionālās attīstības un teritoriālās attīstības un citu jomu projektu un programmu nozīmīguma, kvalitātes un ilgtspējas palielināšanai.

Attiecībā uz sabiedrības iesaisti projektu aktivitātēs jāņem vērā tas, ka projekta īstenotājam būtu jānodrošina sabiedrības iesaiste vai konsultēšanās vai lēmumu pieņemšanas procesos visos projekta plānošanas un īstenošanas posmos, sākot no iedzīvotāju vajadzību izvērtēšanas, projekta aktivitāšu plānošanas un īstenošanas, līdz pat projekta uzraudzībai un sasniegto aktivitāšu izvērtēšanai.

9. PIELIKUMS - EKSPRESSAPTAUJAS JAUTĀJUMI

Kuri, jūsuprāt, ir galvenie sabiedrības līdzdalības elementi?

-
-
-

Kādas iedzīvotāju līdzdalības sekmēšanas metodes jūs ieteiktu izmantot pašvaldībām?

-
-
-

Kuri, jūsuprāt, ir galvenie sabiedrības līdzdalību ierobežojošie faktori?

-
-
-

Kuri, jūsuprāt, ir galvenie sabiedrības līdzdalību sekmējošie faktori?

-
-
-

Kādu veiksmīgu sabiedrības līdzdalības piemēru jūs varētu minēt? Lūdzu minēt jomu un, ja iespējams, avotu, kur var atrast papildus informāciju.

-
-
-

Kas, jūsuprāt, liek cilvēkam darboties sabiedrības labā un veikt brīvprātīgo darbu?

-
-
-